

รายงานการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน
“หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว
Assessment report of the project Student health and Student Hygiene
“Healthy little boy, Happy life” of Ban Chalek Nong Masaew School

ยุทธนา สัมฤทธิ์ผ่อง¹

บทคัดย่อ

การประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ 2) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของสุขภาพและอนามัยของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว และ 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบ 360 องศา ตามแนวคิดของแอนโตนิโอนี (Antonioni, 1996: 37) ในด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน นักเรียน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 325 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 5 ฉบับ และแบบสัมภาษณ์ จำนวน 3 ฉบับ เพื่อให้คำตอบของการประเมินชัดเจนขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ด้านปัจจัยนำเข้า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านผลลัพธ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) นักเรียนมีสุขภาพและอนามัยที่ดีขึ้นหลังดำเนินโครงการ และ 3) แนวทางการพัฒนาโครงการคือ ควรดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง ประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนให้ทุกคนมีส่วนร่วมและมีกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพและอนามัยที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ: การประเมินโครงการ, การส่งเสริม, สุขภาพและอนามัยนักเรียน

¹ ผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3
อีเมลล์ yuttakorn1978@gmail.com

Abstract

Assessment of the Student health and Student Hygiene Project “Healthy little child, Happy life” of Ban Chaleek Nong Masaew school. There are purposes: 1) to evaluate Student health and Student Hygiene Project, “Healthy little child, Happy life” of Ban Chaleek Nong Masaew School, It’s consisting of three sides; the import factor, processes and the outcome 2) to compare the differences of health and student hygiene of students between before and after the implementation of the student health and student hygiene project. “ Healthy little child, Happy life” of Ban Chaleek Nong Masaew school. 3) to find guidelines for developing the student health and student hygiene project health “Healthy little child, Happy life” of Ban Chaleek Nong Masaew school. Evaluation format is 360 degree based on the concept of Antonio (Antonioni. 1996: 37). In the import factor, processes and outcomes. The sample (purposive sampling) were teacher, school boards, student parents, students and expert. Total of three hundred and twenty - five people. Collect data using five of the questionnaires and three of the interviewe. So the answer of the evaluation is be clear , the data was analyzed using a percentage of the standard deviation mean. And analyze the content of the interview. The research result : 1) the overall import factor is very high . the overall process is very high, and the overall outcome are very high. 2) The students are healthy and better hygiene after the project. and 3) the guidelines to project development were: The project should be continued to coordination with all sectors, allow everyone to participate and have more variety of health and hygiene activities.

Keywords: Project assessment, Encouragement, Health and student hygiene

ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

โรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 บ้านหนองมะแซว ตำบลตรวง อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 เปิดสอน ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีเขตพื้นที่บริการ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านฉลิก หมู่ที่ 5 ,บ้านหนองมะแซว หมู่ที่ 11 และบ้านเตาแตก หมู่ที่ 6 มีประชากรประมาณ 650 ครอบครัว ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่เป็นที่ราบ ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตรคือ ทำนา ทำไร่ มีแหล่งน้ำใช้อุปโภคและบริโภคอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ขัดสน สภาพถนนผ่านหมู่บ้านและถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง บางหมู่บ้านจะมีถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ตามตรอก ซอก ซอย การคมนาคมสะดวกทุกฤดูกาล สภาพเศรษฐกิจโดยรวมภายในเขตบริการของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ประกอบด้วย พืชไร่ พืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้เข้าหมู่บ้าน ได้แก่ ยางพารา อ้อยและข้าวหอมมะลิ ภาคอุตสาหกรรม ได้แก่ อุตสาหกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตร เช่น ยางแผ่นรมควัน ข้อมูลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตรวง อำเภอ

14 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 เข้าร่วมประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานแบบ Online

ศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เกี่ยวกับปัญหาด้านสุขภาพและอนามัยของนักเรียนโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว ได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพช่องปาก ปัญหาด้านภาวะโภชนาการ และปัญหาด้านการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออก พบว่า ยังมีนักเรียนที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพและอนามัยดังกล่าว ดังนั้น ทางโรงเรียนได้ตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องนี้ เพราะสุขภาพและอนามัยของนักเรียนส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนจึงได้ดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว ซึ่งประกอบด้วย 9 กิจกรรม ดังต่อไปนี้ 1. กิจกรรมบริการสุขภาพ 2. กิจกรรมเฝ้าระวังทันตสุขภาพ 3. กิจกรรมรณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออก 4. กิจกรรมรณรงค์วันงดสูบบุหรี่โลก 5. กิจกรรมวันต่อต้านยาเสพติด 6. กิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภค 7. กิจกรรม อย.น้อย 8. กิจกรรมออกกำลังกาย และ 9. กิจกรรมกินพอดีไม่มีอ้วน โดยในทุกกิจกรรมในโครงการมุ่งหวังให้นักเรียนทุกคนมีสุขภาพกายที่สมบูรณ์แข็งแรงและมีสุขภาพจิตที่ดี

สำหรับการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดและบรรลุตามเป้าหมาย ผู้ประเมินได้ศึกษารูปแบบการประเมินโครงการที่คิดว่ามีความเหมาะสมกับโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซวมากที่สุด โดยพบว่ารูปแบบการประเมินโครงการแต่ละรูปแบบมีข้อดีและข้อด้อยแตกต่างกัน ซึ่งผู้ประเมินได้เลือกรูปแบบการประเมินแบบ 360 องศา ตามแนวคิดของแอนโทนิโอนี (Antonioni, 1996 : 37) มาใช้ในการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว เนื่องจากรูปแบบการประเมินนี้ เป็นการประเมิน 3 ด้านได้แก่ 1) ด้านปัจจัยนำเข้า คือ ความพร้อม ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง งบประมาณ ระยะเวลา สื่อวัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ 2) ด้านกระบวนการ คือ การเตรียมและวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงานตามแผน การนิเทศ กำกับ ติดตาม และการประเมินผล และ 3) ด้านผลลัพธ์ คือ ประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้านสุขภาพและอนามัยของนักเรียน และความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา และการดำเนินกิจกรรมของโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว

จากความสำคัญและปัญหาข้างต้น ผู้ประเมินในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาจึงเห็นสมควรประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว เพื่อขยายผลการดำเนินงานที่ผ่านมาว่ามีจุดบกพร่องในส่วนใด และส่วนใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติม เพื่อให้โครงการมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้นักเรียนมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีพัฒนาการทางด้านสติปัญญา มีความพร้อมในการเรียน มีผลการเรียนที่ดีขึ้น มีความสุขกับการเรียนและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์
2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของสุขภาพและอนามัยของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ประเมิน ดำเนินการประเมินโครงการโดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ของการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว ตามแนวคิดของ แอนโทนีโอนี (Antonioni, 1996 : 37) ที่ประเมินในด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ และใช้แนวคิดของ เอ็ดวาร์ดส์แอนด์วินสัน (Edwards and Vinson, 1996 : 56 อ้างถึงใน วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2551 : 46) โดยอาศัยผู้เกี่ยวข้องที่รู้เห็นการปฏิบัติงานของบุคคลตามตำแหน่งและเป้าหมายทุกระดับที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิด้านการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน
2. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว รูปแบบการประเมินโครงการ และการประเมินโครงการ
3. กำหนดโครงสร้างของการประเมิน โดยแสดงสิ่งที่จะศึกษา แหล่งข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้จำแนกตามโครงสร้างของการประเมินแบบ 360 องศา
4. กำหนดขอบเขตและหัวข้อการประเมิน โดยกำหนดมิติที่ประเมิน ข้อคำถามและผู้ให้ข้อมูล
5. สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ตามโครงสร้างของการประเมิน ที่กำหนดไว้แล้วมาขยายรายละเอียดของข้อคำถามตาม มิติที่ประเมิน สิ่งที่ประเมิน และกลุ่มตัวอย่าง
6. นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
7. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น
8. นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจริง
9. นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อเสริมข้อมูลให้ชัดเจนขึ้น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการประเมินโครงการ มีจำนวนทั้งสิ้น 750 คน ประกอบด้วย
 - 1.1 ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว จำนวน 22 คน
 - 1.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 15 คน
 - 1.3 ผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2-3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 356 คน
 - 1.4 นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2-3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 356 คน
 - 1.5 ผู้ทรงคุณวุฒิจากเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตรวจ จำนวน 1 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้หลักทฤษฎีความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) ได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 325 คน ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่
 - 2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้แบบสอบถาม ได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 314 คน ดังนี้
 - 2.1.1 ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว จำนวน 22 คน (เป็นกลุ่มประชากร)
 - 2.1.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว จำนวน 13 คน (ยกเว้นกรรมการที่เป็นผู้แทนครู และผู้บริหารสถานศึกษา)
 - 2.1.3 ผู้ปกครองนักเรียน เป็นผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2-3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 22 ห้อง ห้องละ 5 คน รวมจำนวน 110 คน
 - 2.1.4 นักเรียน โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 169 คน ซึ่งนักเรียนมีศักยภาพในการตอบแบบสอบถาม
 - 2.2 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลเชิงประจักษ์มาเสริมผลการประเมินให้ชัดเจนขึ้น ได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 13 คน ดังนี้
 - 2.2.1 ผู้แทนครูผู้สอนระดับชั้นอนุบาล จำนวน 1 คน ระดับชั้นประถมศึกษา จำนวน 1 คน และระดับชั้นมัธยมศึกษา จำนวน 1 คน รวมจำนวน 3 คน
 - 2.2.2 ผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1 คน (ประธานกรรมการ)
 - 2.2.3 ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาล จำนวน 1 คน ชั้นประถมศึกษา จำนวน 1 คน และชั้นมัธยมศึกษา จำนวน 1 คน รวมจำนวน 3 คน
 - 2.2.4 ผู้แทนนักเรียนชั้นประถมศึกษาศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 2 คน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 3 คน รวมจำนวน 5 คน (หัวหน้าห้อง)

14 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 เข้าร่วมประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานแบบ Online

2.2.5 ผู้ทรงคุณวุฒิ จากเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตรวจ จำนวน 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสอบถาม จำนวน 5 ฉบับ แบบสัมภาษณ์ จำนวน 3 ฉบับ โดยมีตรวจสอบคุณภาพของ เครื่องมือ จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน ได้ผลดังนี้

แบบสอบถามฉบับที่ 1 ด้านปัจจัยนำเข้า จำนวน 10 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 ฉบับที่ 2 ด้าน กระบวนการ จำนวน 40 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 ฉบับที่ 3 ด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพของการ ดำเนินงานด้านสุขภาพและอนามัยของนักเรียน จำนวน 10 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 ฉบับที่ 4 ด้าน ผลลัพธ์เกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ตอนที่ 2 จำนวน 10 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 และตอนที่ 3 จำนวน 10 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 และฉบับที่ 5 ด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับการ ดำเนินกิจกรรมของโครงการ จำนวน 27 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00

นำแบบสอบถามทั้ง 5 ฉบับ ไปหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยนำไปทดลอง(Try out) กับครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนบ้านตรวด ตำบลตรวด อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 15 คน และโรงเรียนบ้านตะโนน ตำบลแจน แวน อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 30 คน ได้ผลดังนี้

ฉบับที่ 1 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .762 ฉบับที่ 2 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .778 ฉบับที่ 3 มี ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .852 ฉบับที่ 4 ตอนที่ 2 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .834 ตอนที่ 3 มีค่าความ เชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .732 และฉบับที่ 5 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .794 ดังนั้น จึงสามารถยอมรับ แบบสอบถามดังกล่าวเพื่อการวิเคราะห์ในขั้นต่อไปได้ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557 : 64)

สรุปผลการวิจัย

1. การประเมินโครงการตามองค์ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้าน ผลลัพธ์ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของ โรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว ด้านปัจจัยนำเข้าตามความคิดเห็นของครูผู้สอน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก

1.2 การประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของ โรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว ด้านกระบวนการตามความคิดเห็นของครูผู้สอน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก

1.3 การประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียน บ้านฉลิกหนองมะแซว ด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพการดำเนินงาน ตามความคิดเห็นของ ครูผู้สอน พบว่า โดยรวมอยู่

ในระดับมาก และความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ตามความพึงพอใจของ ครูผู้สอน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังตาราง

ตารางที่ 1 สรุปการประเมินโครงการ ตามประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์

ที่	องค์ประกอบในแต่ละด้าน	ระดับความคิดเห็น					
		ครูผู้สอน			คณะกรรมการสถานศึกษา		
		\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ
1	ด้านปัจจัยนำเข้า	4.20	.70	มาก	4.27	.73	มาก
2	ด้านกระบวนการ	3.97	.78	มาก	3.98	.79	มาก
3	ด้านผลลัพธ์ด้านประสิทธิภาพการดำเนินงาน	3.87	.74	มาก	3.89	.77	มาก
รวม		4.01	0.74	มาก	4.05	0.76	มาก

ตารางที่ 2 สรุปประเมินโครงการด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียนและการดำเนินกิจกรรมของโครงการ

ที่	องค์ประกอบในแต่ละด้าน	ระดับความพึงพอใจ / คิดเห็น		
		นักเรียน		
		\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ
1	ด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียน	3.69	.78	มาก
2	ด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการ	3.70	.78	มาก
รวม		3.70	0.78	มาก

ตารางที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์การประเมินโครงการ ด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครองนักเรียน

ที่	องค์ประกอบในแต่ละด้าน	ระดับความพึงพอใจ								
		ครูผู้สอน			คณะกรรมการสถานศึกษา			ผู้ปกครองนักเรียน		
		\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ
1	ด้านผลลัพธ์เกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษาตาม	3.98	0.77	มาก	4.13	0.72	มาก	3.96	0.82	มาก
	รวม	3.98	0.77	มาก	4.13	0.72	มาก	3.96	0.82	มาก

2. เปรียบเทียบความแตกต่างของสุขภาพและอนามัยของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะเขว

2.1 ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ด้านสุขภาพช่องปากของนักเรียน เปรียบเทียบระหว่างปีการศึกษา 2563 และปีการศึกษา 2564 พบว่า ในปีการศึกษา 2563 นักเรียนชั้นอนุบาล 2 – ประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 265 คน มีนักเรียนฟันผุ จำนวน 58 คน มีหินปูน จำนวน 3 คน เหงือกอักเสบ จำนวน 14 คน และฟันที่ต้องรักษาเร่งด่วน จำนวน 9 คน รวมนักเรียนที่มีปัญหาด้านสุขภาพช่องปาก จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 30.57 ปีการศึกษา 2564 นักเรียนชั้นอนุบาล 2 – ประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 258 คน มีนักเรียนฟันผุ จำนวน 37 คน มีหินปูน จำนวน 2 คน เหงือกอักเสบ จำนวน 5 คน และฟันที่ต้องรักษาเร่งด่วน จำนวน 3 คน รวมนักเรียนที่มีปัญหาด้านสุขภาพช่องปาก จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 18.22 ในปีการศึกษา 2564 มีจำนวนนักเรียนที่มีปัญหาด้านสุขภาพช่องปากลดน้อยลง เมื่อเปรียบเทียบกับปีการศึกษา 2563 จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 58.03

2.2 ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นักเรียนที่เป็นโรคไข้เลือดออก เปรียบเทียบระหว่างปีการศึกษา 2563 และ ปีการศึกษา 2564 พบว่า ในปีการศึกษา 2563 มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 360 คน มีนักเรียนที่เป็นโรคไข้เลือดออกจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.12 ปีการศึกษา 2564 มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 356 คน ไม่พบนักเรียนที่เป็นโรคไข้เลือดออก

2.3 ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ด้านน้ำหนักและส่วนสูงของนักเรียน เปรียบเทียบระหว่างปีการศึกษา 2563 และ ปีการศึกษา 2564 พบว่า ในปีการศึกษา 2563 มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 360 คน มีนักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.44 มีนักเรียนที่มีน้ำหนักเกินเกณฑ์ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33 และมีจำนวนนักเรียนที่มีส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.17 ปีการศึกษา 2564 มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 356 คน มีนักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.81 มีนักเรียนที่มีน้ำหนักเกิน

เกณฑ์ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.25 และมีจำนวนนักเรียนที่มีส่วนสูงกว่าเกณฑ์ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 3.09 ในปีการศึกษา 2564 มีจำนวนนักเรียนที่มีน้ำหนักและส่วนสูงเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานเพิ่มมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับปีการศึกษา 2563

3. แนวทางการพัฒนาโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว

จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ แล้วสรุปข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังนี้ ครูผู้สอนได้เสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการมีความเหมาะสมในระดับมาก เนื่องจากนักเรียนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ได้รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ ได้ดื่มน้ำที่สะอาด และโรงเรียนเป็นที่ยอมรับของชุมชนเป็นต้น และมีข้อเสนอแนะว่า โรงเรียนควรส่งเสริมให้มีโครงการต่อไป โดยจัดให้เป็นโครงการต่อเนื่อง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการมีความเหมาะสมในระดับมาก เนื่องจากครูและผู้บริหารเป็นมิตรกับชาวบ้านทุกคน นักเรียนมีกิริยาจาเราะเรียบร้อย มีสุขภาพแข็งแรง และนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียนในด้านกีฬา และด้านวิชาการ และมีข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารและคณะครูควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียน ควรจัดให้ครบ 5 หมู่ ตามโปรแกรม Thai School Lunch ผู้ปกครองนักเรียนได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการมีความเหมาะสมในระดับมาก เนื่องจากเห็นนักเรียนมีความสุขเวลามาโรงเรียน ครูเป็นมิตรและเป็นกันเองกับผู้ปกครอง และพอใจที่นักเรียนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และมีข้อเสนอแนะว่า อยากให้โรงเรียนดำเนินการโครงการต่อเนื่องทุกปีการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการมีความเหมาะสม ผู้บริหารและครูสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเข้าร่วมโครงการด้วยความตั้งใจ การจัดกิจกรรมที่แปลกใหม่ และทันสมัยส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ชื่นชมนักเรียนเมื่อนักเรียนทำกิจกรรมในโครงการได้สำเร็จ และจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และครูอนามัยโรงเรียน ทำให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และครูอนามัยโรงเรียนมีสัมพันธภาพที่ดีกันมากขึ้น เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำงาน และสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำงาน และมีข้อเสนอแนะว่า ให้ทางโรงเรียนประสานความร่วมมือกับทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ในกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้ดำเนินการเกี่ยวกับสุขภาพนักเรียน และนักเรียนได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการมีความเหมาะสม ครูให้ความสำคัญกับนักเรียนและเห็นประโยชน์ของการจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดูแลเรื่องสุขภาพและอนามัยนักเรียน และครูทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโครงการ ทำให้นักเรียนมีความสุข ครูทุกคนมีหน้าที่ที่อึดอึ้ง และรักนักเรียนทุกคน และมีข้อเสนอแนะว่า ให้ทางโรงเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลายเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพและอนามัย เป็นต้น

อภิปรายผล

การประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว อภิปรายผลดังนี้

1. การประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์

การประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน ที่เป็นเช่นนี้เพราะโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซวผู้บริหารมีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ และมีความพร้อมในการดำเนินงานการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน ครูมีเจตคติที่ดีและมีความสามารถในการดำเนินงานการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน นักเรียนมีความพึงพอใจกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดให้ และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ความสำคัญในการดำเนินโครงการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิวาวุธ สระแก้ว (2559 : บทคัดย่อ) การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนเทศบาล 1 (หนองแสง) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโรงเรียน โรงเรียนเทศบาล 1 (หนองแสง) พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบโครงการ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. เปรียบเทียบความแตกต่างของสุขภาพและอนามัยของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว

จากการเปรียบเทียบความแตกต่างของสุขภาพและอนามัยของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังดำเนินโครงการ พบว่า นักเรียนมีสุขภาพและอนามัยที่ดีขึ้นหลังดำเนินโครงการ ทั้งในเรื่องของสุขภาพช่องปาก การรู้จักป้องกันตนเองจากโรคไข้เลือดออก และมีน้ำหนักและส่วนสูงที่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานมากขึ้น

3. แนวทางการพัฒนาโครงการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยนักเรียน “หนูน้อยสุขภาพดี ชีวิตเป็นสุข” ของโรงเรียนบ้านฉลิกหนองมะแซว

จากการสัมภาษณ์ ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครองนักเรียน เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ และนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ แล้วสรุปข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังนี้

ครูผู้สอนมีข้อเสนอแนะว่า โรงเรียนควรส่งเสริมให้มีโครงการต่อไป โดยจัดให้เป็นโครงการต่อเนื่อง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหารและคณะครูควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียน ควรจัดให้ครบ 5 หมู่ ตามโปรแกรม Thai School Lunch ผู้ปกครองนักเรียนมีข้อเสนอแนะว่า อยากให้โรงเรียนดำเนินการโครงการต่อเนื่องทุกปีการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อเสนอแนะว่า ให้ทางโรงเรียนประสานความร่วมมือกับทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ในกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้ดำเนินการเกี่ยวกับสุขภาพนักเรียน และนักเรียนมีข้อเสนอแนะว่า ให้ทางโรงเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลายเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพและอนามัย เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรืองเดช เขจรศาสตร์ และคณะ (2559 : บทคัดย่อ) การจัดการศึกษาแบบบูรณา

การเพื่อส่งเสริมสุขภาพนักเรียนกรณีโรงเรียนต้นแบบการส่งเสริมสุขภาพในแถบลุ่มน้ำโขง ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนาสู่ความสำเร็จและยั่งยืนแนวทางสำคัญคือ บูรณาการงานตามบทบาทของโรงเรียนกับงานตามบทบาทของสาธารณสุขมาสู่ภาระงานที่ทำให้เป็นบทบาทร่วมหรือพันธกิจร่วมกัน การดำเนินการร่วมกันในการกำหนดนโยบาย พันธกิจ แผนงานการดำเนินงาน และติดตามประเมินผล และ การสร้างเครือข่ายโรงเรียนเป็นโรงเรียน “คู่มือพัฒนาสุขภาพ” ทั้งนี้ ในการดำเนินงานมีผู้บริหารเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการประเมินไปใช้

(1) ผลการประเมินโครงการด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน แสดงให้เห็นว่าเป็นโครงการที่มีความเหมาะสม ส่งผลต่อสุขภาพและอนามัยของนักเรียนโดยตรง ผ่านกิจกรรมทั้ง 9 กิจกรรม ดังนั้นควรมีการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีการศึกษา

(2) เปรียบเทียบความแตกต่างของสุขภาพและอนามัยของนักเรียน ก่อนและหลังดำเนินโครงการ พบว่านักเรียนมีสุขภาพและอนามัยที่ดีขึ้น รู้จักการดูแลสุขภาพและอนามัยของตนเอง มีภูมิคุ้มกันในตนเอง เพื่อให้มีสุขภาพและอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง

(3) แนวทางในการพัฒนาโครงการให้ต่อเนื่องและยั่งยืน คือความร่วมมือจากทุกภาคส่วน คณะครู ผู้ปกครอง นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุมชน ให้ความร่วมมือและให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพและอนามัยของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการประเมินโครงการครั้งต่อไป

(1) ควรมีการประเมินโครงการ ซึ่งเป็นโครงการกิจกรรมอื่นๆ ของนักเรียน หรือโครงการที่สำคัญทางด้านวิชาการโดยใช้รูปแบบการประเมินเดียวกันนี้

(2) รูปแบบการประเมินแบบ 360 องศา ตามแนวคิดของแอนโตนิโอ (Antonioni, 1996: 37) ในด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ เป็นรูปแบบการประเมินโครงการที่ดี สามารถนำไปใช้ในการประเมินโครงการได้จริงในทุกโครงการ ควรมีการขยายผลของรูปแบบการประเมินให้กับโรงเรียนที่สนใจได้นำไปใช้ในการประเมินโครงการในสถานศึกษาของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. นนทบุรี: เอส.อาร์.พรีนติ้งแมสโปรดักส์.
- นัฐพล ปันสกุล. (2563). “แนวทางการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน: รากฐานแห่งการพัฒนาคน”. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 32(1), 1-16.

- เรืองเดช เขจรศาสตร์ และคณะ. (2559). การจัดการศึกษาแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมสุขภาพนักเรียน กรณีโรงเรียนต้นแบบการส่งเสริมสุขภาพในแถบลุ่มน้ำโขง. นครราชสีมา : สำนักงานศึกษาธิการ ภาค 13 (สถาบันวิจัยการศึกษาลุ่มน้ำโขง).
- วีรวัฒน์ ปันนิตามัย. (2551). “การประยุกต์ระบบการให้ข้อมูลย้อนกลับแบบ 360 องศาเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนของไทย.” วารสารการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. 15(2), 37-74.
- ศิวาวรุช สระแก้ว. (2559). การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโรงเรียนเทศบาล ๑ (หนองแสง) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโรงเรียน โรงเรียนเทศบาล ๑ (หนองแสง). นครพนม : สำนักการศึกษาเทศบาลเมืองนครพนม.
- สมคิด พรหมจ้อย. (2563). เทคนิคการประเมินโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : จตุพร ดีไซน์.
- อนันต์ นามทรงตัน. (2557). การประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : ด้านสุขภาพการพิมพ์.
- Antonioni, D. (1996). “Designing an effective 360-degree appraisal feedback process.” *Organizational Dynamics*, 25(2), 24-38.
- Best, J.W. (1970). *Research in education*. 3rd ed. N.J. : Prentice-Hall.
- Bower, H. & Hilgard, E. R. (1981). *Theories of learning*. (5th ed.). Englewood Cliffs, New Jersey :Prentice - Hall.
- Edward, George C. III and Vinson, Y. M., (1996). *360 Degree Feedback and Evaluation*. Washington, Lundeman.K. (2000). “How to conduct self directed 360.” *Training and Development*. 54 (7), 44-47.
- Rabkin M. John (2012). *Obesity Health Problems: List, Risk Factors, Prevention*
- Wilson, M. (1997). “360 appraisals.” *Training and Development*, 51(6), 44-45.